

УДК 81'272

Зімич Вікторія Леонідівна

*студентка факультету романо-германських мов
Національного університету « Острозька академія»*

ГЕНДЕРНА МАРКОВАНІСТЬ ЛЕКСИКИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

***Анотація.** У статті розглядаються лінгвістичні маркери гендеру в сучасній англійській мові, з'ясовується значення терміну «гендер» в лінгвістичному контексті, аналізуються гендерні розбіжності в мові та їх характер, встановлюються лінгвістичні засоби вираження гендеру в англійській мові та зміни, які в них відбуваються під впливом тенденції до толерантності.*

***Ключові слова:** гендер, англійська мова, гендерна дискримінація, політкоректність.*

Постановка проблеми. До недавнього часу питанню гендерної маркованості лексики не приділялося достатньо уваги в суспільній свідомості й часто сприймалось лінгвістами як другорядний соціальний та психологічний фактор. Проте в другій половині ХХ ст. відбувається становлення та інтенсифікація гендерних досліджень як реакції на соціальні зміни та потреби. У суспільстві існує ряд проблем, пов'язаних з гендерною асиметрією і гендерною диференціацією свідомості, отож закономірною є потреба їх вирішення. Оскільки англійська мова є мовою міжнародного спілкування, яка широко використовується як в політичній, економічній, так і в повсякденній сферах життя, то гендерний вимір в контексті саме англійської мови є важливим об'єктом вивчення в лінгвістиці, де він є новим етапом розвитку, новою точкою лінгвістичних явищ.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема гендеру в мові протягом останнього століття була висвітлена і досліджена в працях багатьох науковців. Вивченням способів та засобів вербалізації гендеру та його феномену загалом в англійській мові займалися такі вчені, як Р. Лакофф, Д. Таннен, А.П. Мартинюк, О.Л. Козачишина, О.Л. Бессонова, Ю.П. Маслова, які мали на меті не лише аналіз та підсумок статусу мови в суспільстві, але й спробу довести, що мова є інструментом становлення культурної і гендерної ідентичності особистості.

Проте не зважаючи на те, що питання має високий рівень дослідження, значний простір для наукової діяльності залишається ще на етапі вироблення засад практичного застосування результатів лінгвістичних праць.

Метою статті є виявлення особливостей та змін у вираженні гендеру в сучасній англійській мові.

Виклад основного матеріалу. Поняття «гендер» з'явилося в сучасній лінгвістичній науці у другій половині минулого століття, у зв'язку із соціальними змінами, які значно вплинули на перегляд встановлених лінгвістичних норм та їх пристосування до актуальних потреб вираження дійсності. Зацікавленість в суб'єктивному, особистому житті людини, нове розуміння структури суспільства та соціальних ролей в ньому, популяризація нових теорій особистісної ідентифікації сприяли виникненню нових підходів та перегляду існуючих наукових принципів щодо вивчення гендерних категорій.

У лінгвістичній науці й по цей час досить складно простежити послідовність застосування терміну «гендер» як соціального маркера. Його було запозичено з лексики англійської мови (*gender*), де він означав лише граматичну категорію роду іменників і займенників, що відрізняються різними закінченнями, які вони мають і які вони вимагають у словах синтаксично пов'язаних з ними [6]. Проте через систему соціальних наук на

це поняття почали накладатися характеристики соціального устрою, який встановляє типові соціальні та культурні правила і норми для людини в залежності від її статі. Тобто термін «гендер» використовується для опису соціальних, психологічних, культурних аспектів жіночого у порівнянні з чоловічим, виділяючи все, що формує норми, риси, стереотипи, ролі, властиві й бажані для тих, кого суспільство визначає як жінок і чоловіків [4, с. 4].

Гендерні розбіжності в своїй основі містять протиставлення «чоловічого» та «жіночого», тому, насамперед, гендерна асиметрія представлена наявністю лексики, що позначає осіб виключно чоловічої чи жіночої статі, та лексики спільного роду на позначення осіб обох статей із контекстуальним та ситуативним визначенням конкретної.

Відповідно до семантики лінгвісти виділяють:

- лексичні одиниці англійської мови, які відображають природні характеристики позначуваного об'єкта, що можуть безпосередньо спостерігатися;
- соціокультурні одиниці англійської мови, які позначають властиві об'єкту соціальні ознаки та ролі;
- індивідуально-психологічні одиниці англійської мови, які позначають дійсні або стереотипні риси та поведінкові характеристики об'єкта.

Категорія роду в англійській мові є категорією постійної ознаки: її вираження реалізується не через формотворення слів, а через іменну класифікацію, в якій кожен іменник чи займенник належить до одного з трьох родів. Окрім цього, для англійської мови характерним є спільний рід іменників, який є категорією змінної ознаки, до якого відносяться лексичні одиниці, що в залежності від контексту позначають або жіночу, або чоловічу стать, та можуть представлятися в дискурсі займенниками *he* або *she*, наприклад: *minister, student, lecturer* та ін.

Лінгвістичні засоби вираження гендеру в мові представлені морфологічними, лексичними та граматичними гендерними маркерами [2, с. 58].

До **морфологічних маркерів** належать суфіксальні морфеми *-ess, -trix, -use, -ette, -ine, -enne, -ene, -en, -e, -a*, що утворюють лексеми жіночого роду похідні від лексем на позначення загальних понять, наприклад: *waiter – waitress; hero – heroine*.

До **граматичних засобів** вираження гендеру в англійській мові належать займенники. Відповідно до семантичного значення іменника відбувається вибір займенника, з яким співвідноситься позначуваний об'єкт. Таким чином в англійській мові родова класифікація відбувається не зі словами, а з безпосередніми предметами чи істотами, які вони позначають. Проте не зважаючи на те, що займенники *he, she, it* визначають родову приналежність лексичної одиниці, вони не завжди вказують на реальну стать позначуваного об'єкта.

До **лексичних засобів** вираження гендеру в англійській мові належить використання відповідного іменника, що відноситься до того чи іншого роду: *boy – girl; husband – wife; son – daughter; king – queen; gentleman – lady*. Тобто до лексичних родових маркерів відносяться слова, що в своєму значенні несуть інформацію про те, який рід має предмет, що вони позначають.

Гендерні дослідження проведені на матеріалі англійської мови виявили значні відмінності в вираженні гендеру на рівні системи мови, які проявляються в різного роду асиметрії та наявності лексичних прогалів, які полягають у відсутності позначень для необхідних концептів.

Структура англійської мови з точки зору лексичного наповнення, попри всі досягнення останніх десятиліть в напрямку гендерної рівності, є значною мірою андроцентричною, тобто такою, що виходить з

«чоловічого», та представляє «жіноче» як похідне, інакше або відсутнє. До її основних ознак належать:

1. Використання англійського слова «*man*» на позначення і чоловіка, і людини загалом. Такого ж використання слова «*woman*» не спостерігається.

2. Іменники жіночого роду, які, як правило, є похідними від чоловічих, в той час як зворотна ситуація не зустрічається: *prince* – *princess*; *bachelor* – *bachelorette*. Саме слово «*woman*» містить в собі кореневу морфему «*man*», яка, проте, в староанглійській мові позначала людську особу без визначення її статі. Загалом використання лексем «*woman*», «*girl*» або «*she*» часто супроводжується негативною оцінкою («*drive like a woman*», «*a woman's answer*»), особливо на позначення чоловіка як слабкого та безвільного («*cry like a girl*»), в той час як чоловіче позначення, яке використовується до жінки, підвищує її положення та вказує на сильні риси її характеру («*man's decision*»).

3. Включення осіб жіночої статі в граматичний чоловічий рід. При цьому процесі англійська мова використовує іменники чоловічого роду без уточнення на позначення осіб будь-якої статі, таким чином ігноруючи самотність лексем жіночого роду та визначаючи чоловічий рід універсальним.

4. Відсутність фемінінного еквіваленту для позначення певних понять маскулінного типу. До прикладу, неможливо відшукати лексему, яка б відповідала лексемі «*virility*», що означає мужність, здатність породжувати потомство, чоловічу силу, в її фемінінній конотації.

5. Граматичне домінування чоловічого роду. Якщо невідомо, якого роду той, хто виконує дію, або коли висловлювання стосується осіб обох статей, то автоматично вживається чоловічий рід.

Who forgot his lipstick? – Хто забув свою (його) помаду?

6. Різка розмежованість та протиставлення один одному фемінінності та маскулінності в якісному (позитивна і негативна оцінка) і в кількісному (домінування чоловічого як загальнолюдського) відношенні, що веде до утворення гендерної нерівності в мові [3, с. 28].

Сучасне життя англomовного соціуму характеризується стрімким поширенням ідеології політкоректності, в наслідок чого гендерний фактор став одним з найважливіших в системі толерантного спілкування. Відповідно до норм політкоректності висловлення, що висвітлює гендерні стереотипи і/або асиметрію за ознакою статі, прирівнюється до нанесення образи та ініціації конфлікту.

За визначенням С.Г. Тер-Мінасової: «Політкоректність – це потужна культурно-поведінкова і мовна тенденція, що виражається в прагненні знайти нові способи мовного вираження замість тих, які зачіпають почуття і гідність індивідуума звичною мовною безтактністю і/або прямолінійністю відносно расової та статевої приналежності, віку, стану здоров'я, соціального статусу, зовнішнього вигляду і т.п.» [5, с. 216].

В англійській мові політкоректність виражається низкою усталених, нових та таких, що знаходяться в процесі розвитку і поширення, засобів.

Так, вживання займенника *he* на позначення посади, яку може займати жінка необхідно уникати або замінити на *he/she*, *they*. Слова, що використовують *man/men* при словотворенні, вже майже не вживаються в офіційних письмових документах та повсякденній мові, з усе частішим вживанням відповідного замітника «*person*». Як наслідок боротьби з сексистською термінологією також з'явився і вже встиг вкорінитися в мові новий термін – *Ms*, на заміну відразу двох форм – *Miss* та *Mrs*.

У сучасному світі жінки взяли на себе численні професії і заняття, які традиційно вважалися чоловічими, що знаходить своє відображення й у мові. У міру все більшого залучення жінок в традиційно чоловічу

професійну діяльність, виникає необхідність створення відповідних лексем на позначення професій жіночого роду.

У суспільстві виникла тенденція вживати такі професійні терміни, які не містять інформації про стать людини, залученої до професійної діяльності. Відповідно до цього найдоречнішими є лексеми із нейтральною стосовно статі людини морфемі *person*.

В англійській мові історично склалася тенденція позначення особи жіночої статі шляхом додавання до основи суфікса *-ess* (*waiter – waitress, steward – stewardess*). Подібні назви широко використовуються і дотепер. Однак все більшого розповсюдження набуває вживання нейтральної за ознакою статі лексеми, такої як, наприклад, *waiter*, стосовно обох статей, або ж неологізмів *waitron, waitperson, servers, dining room attendant, catering service personnel*, уникаючи при цьому іменника жіночого роду *waitress*.

Висновки. Отже, основною характеристикою маркування гендеру в англійській мові є орієнтація на чоловіка як домінуючого суб'єкта-мовця, що зумовлює пригнічений стан жінки в системі мови. Висвітлення маскулінних та фемінінних концептів у мові значно відрізняються як за якісними, так і кількісними показниками, які полягають в стереотипних проявах домінантності, сили і розуму чоловічого роду, та підлеглості, слабкості й недостатньої кмітливості жіночого.

Категорія роду в англійській мові є сталою ознакою, вираження якої реалізується не через формотворення, а через приналежність іменника до одного з трьох родів. Таким чином лінгвістичні засоби вираження гендеру в англійській мові представлені **морфологічними**, що включають в себе суфікси на позначення роду, **граматичними**, що включають в себе використання відповідних займенників, які позначають приналежність лексеми до певного роду, і **лексичними**, що включають в себе семантично марковані слова, які відносяться до чоловічого або жіночого роду, засобами.

На сьогоднішній день у вираженні гендеру відбуваються певні зміни, що відображають соціальну перебудову суспільства. Відокремлення жінки та усвідомлення нею своїх прав, зміна традиційних професій для чоловіків та жінок – все це відображається в мові у вигляді нових слів, які є політкоректними не тільки з точки зору гендеру, а й з точки зору ввічливості, толерантності.

Література

1. Вильданова Г.А. Гендерный аспект эвфемизации : дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Вильданова Г.А. Б., 2008. 194 с.
2. Григорів Н.М. Лінгвістичні засоби вираження гендеру в англійській мові /Н. М. Григорів // Матеріали ХХ міжнародної науково-практичної конференції "Моделі розвитку сучасної науки" (Горлівка, 19-20 квітня). ООО "НВП "Интерсервис"", 2012. С. 58-60.
3. Кирилина А.В. Гендер: лингвистические аспекты: монография / А. В. Кирилина. М., Институт социологии РАН, 1999. 153 с.
4. Колосова О.В. Питання про гендерну ідентифікацію в сучасній англійській мові / О.В. Колосова // Збірник матеріалів 6-ї міжнародної конференції лінгвістів (Харків, 2003). С. 4-130.
5. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация / С. Г. Тер-Минасова. М.: Слово, 2000. 624 с.
6. English Oxford Living Dictionaries / Oxfor University Press. URL: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/gender>